

Tidsskriftet er Medlemsblad for „Naturhistorisk Forening for Jylland“, „Naturhistorisk Forening for Sjælland“, „Naturhistorisk Forening for Lolland-Falster“ og „Naturhistorisk Forening for Fyn“

REDAKTION:

ALBERT JENSEN, SIGFRED KNUDSEN.

I KOMMISSION HOS P. HAASE & SØN, KØBENHAVN.

CLEMENSTRYKKERIEET (C. REIMANN)

AARHUS 1930.

DANMARKS FAUNA

ILLUSTREREDE HAANDBØGER
OVER
DEN DANSKE DYREVERDEN
UDGIVET AF
DANSK NATURHISTORISK FORENING

Disse Haandbøger vil indeholde Beskrivelse af samtlige danske Arter af de Dyregrupper, hvormed de beskæftiger sig, og byde saadan Vejledning, at enhver, som blot har det almindelige dannede Menneskes Forudsætninger, derigennem vil blive sat i Stand til at bestemme de Dyr, han træffer her i Landet.

Hidtil er udkommet:

- Pattedyr.** Af *Herluf Winge*. Med 117 Afbildninger. 2 Kr. 50 Øre.
- Fugle.** Af *R. Hørring*. I. Andefugle og Hønsfugle. Med 82 Afbildninger. 4 Kr. 50 Øre. — II. Lomfugle, Stormfugle, Vandhøns, Tranefugle og Vadefugle. Med 70 Afbildninger. 5 Kr.
- Krybdyr og Padder.** Af *H. F. E. Jungersen*. Med 70 Afbildninger. 1 Kr. 60 Øre.
- Fisk.** Af *C. V. Otterstrøm*. I. Pigfinnefisk. Med 93 Afbildninger og 1 Kort. 3 Kr. 25 Øre — II. Blødfinnefisk. Med 150 Afbildninger og 1 Kort. 5 Kr. 50 Øre. — III. Tværmunde m. m. Med 73 Afbildninger og 1 Kort. 2 Kr. 75 Øre (Kplt.) indb. i 3 Bd. 16 Kr., i 1 Bd. 14 Kr.
- Bløddyr.** I. Landsnegle. Af *C. M. Steenberg*. Med 181 Afbildninger. 3 Kr. 50 Øre.
- Stankelben.** Af *P. Nielsen*. Med 168 Afbildninger. 4 Kr. 50 Øre.
- Sommerfugle.** Af *A. Klöcker*. I. Dagsommerfugle. Med 134 Afbildninger. 2 Kr. — II. Natsommerfugle. 1. Med 113 Afbildninger. 2 Kr. 25 Øre. — Natsommerfugle. 2. Med 360 Afbildninger. 4 Kr. — IV. Natsommerfugle. 3. Med 284 Afbildninger. 3 Kr. 25 Øre. — V. Natsommerfugle. 4. Med 116 Afbildninger. 1 Kr. 50 Øre.
- Bier.** Af *Lavrids Jørgensen*. Med 32 Afbildninger. 6 Kr. 50 Øre.
- Gravehvepse og Gedehamse.** Af *J. C. Nielsen*. Med 52 Afbildn. 1 Kr. 60 Øre.
- Træ- og Bladhvepse.** Af *J. C. Nielsen* og *K. Henriksen*. Med 134 Afbildninger. 3 Kr. 75 Øre.
- Billier.** I. Løbebillier. Af *Bertram G. Rye*. Med 155 Afbildninger. 2 Kr. 50 Øre. II. Pragtbillier og Smeldere. Af *K. Henriksen*. Med 130 Afbildninger. 1 Kr. 80 Øre. — III. Træbukke. Af *A. C. Jensen-Haarup* og *K. Henriksen*. Med 93 Afbildninger. 1 Kr. 75 Øre. — IV. Snudebillier. Af *Victor Hansen*. Med 151 Afbildninger. 6 Kr. 50 Øre. — V. Aadselbillier, Stumpbillier m. m. Af *Victor Hansen*. Med 119 Afbildninger. 6 Kr. 50 Øre. — VI. Torbister. Af *Victor Hansen*. Med 76 Afbildninger. 4 Kr. 50 Øre. — VII. Bladbiller og Bønebillier. Af *Victor Hansen*. Med 108 Afbildninger. 7 Kr. 50 Øre.
- Vaarfluer.** Af *P. Esben-Petersen*. Med 189 Afbildninger. 3 Kr. 50 Øre.
- Tæger.** Af *A. C. Jensen-Haarup*. Med 171 Afbildninger. 4 Kr. 50 Øre.

(Fortsættes 3. Omslagsside.)

Sønderjyllands Naturforhold og Fugleliv.

Af Leo Moesgaard.

Den nuværende danske Del af Sønderjylland, Nordslesvig, omfatter Landet mellem Kongeaen i Nord og Skelbækkens smalle Løb i Syd, et Omraade paa ca. 3500 km². Hertil kommer saa Als og Rømø samt nogle mindre Øer og Holme, der med Undtagelse af den lille i ornithologisk Henseende bekendte Jordsand alle ligger ved Østkysten. Landet danner en naturlig Fortsættelse af den nørrejydske Halvø; vi forefinder her den samme geologiske Struktur som længere nordpaa, de samme Landskabstyper, de samme Vegetationsbilleder og i det store og hele den samme Fauna. For nærmere at forstaa dennes og specielt Fuglefaunaens Udbredelse i disse Egne gives her en Beskrivelse af Landets Naturforhold, der er naturligt medbestemmende for de enkelte Arters Forekomst og Fordeling, idet de forskellige Fugle stiller forskellige Krav til Omverdenens økologiske Faktorer.

Geologisk set findes der ikke andre Dannelser i Nordslesvig end i Nørrejylland, og Landet her er ligesom dette fremstaaet efter tre forskellige Istider. Vort Kendskab til den første af disse er meget ringe, da dens Virksomhed sikkert ligger flere Hundred Aartusinder tilbage. Efter den anden Istid, der strakte sig over hele Nordeuropa, har Dele af Danmark og Sønderjylland været hævet over det paafølgende Tøbruds kolossale Vandmasser, og endelig har den sidste Istid, hvis Ophør regnes at ligge 18—20,000 Aar før vor Tidsregnings Begyndelse, med sine uhyre Gletschere, der gennem Østersøens Dalgang bevægede sig Vest paa frem til den Linje, hvor nu Sønderjyllands Sand- og Hedesletters Østrand ligger, udformet Landet og givet det dets nuværende Udseende.

Set i store Træk falder Sønderjylland i tre store, vidt forskellige og skarpt adskilte Landskabsformer, hvilke af praktiske Grunde skal anvendes i det følgende under den nærmere Udvikling af de forskellige Fuglearters Udbredelse.

Østlandet. Under den sidste Istid naaede Indlandsisens Rand kun et Stykke Vest for den nuværende Østkyst til en Linje, der fra Nord til Syd nogenlunde kan drages over Jels, Sommersted, Genner, Rødekro, Bolderslev, Sønder Hostrup,

Feldsted, Hokkerup, Bov, Paddeborg. Langs denne Linje (se Kortet, Fig. 1) ligger den lange Række af Randmoræner, som mange Steder fuldstændig præger Landskabet, og hvorfra man i Øst ser ind i Landet „med Dal og Bakker fagre“, men mod Vest har Udsyn over et Landskab af en helt anden Karakter, de udstrakte Hedesletter, hvis tidligere saa store Ensformighed dog nu mange Steder afbrydes af Naaletræsplantagernes Savtaksrand. Østkystens Bakkeland, hvortil ogsaa Øen Als maa regnes, er et udpræget Bundmoræneland-

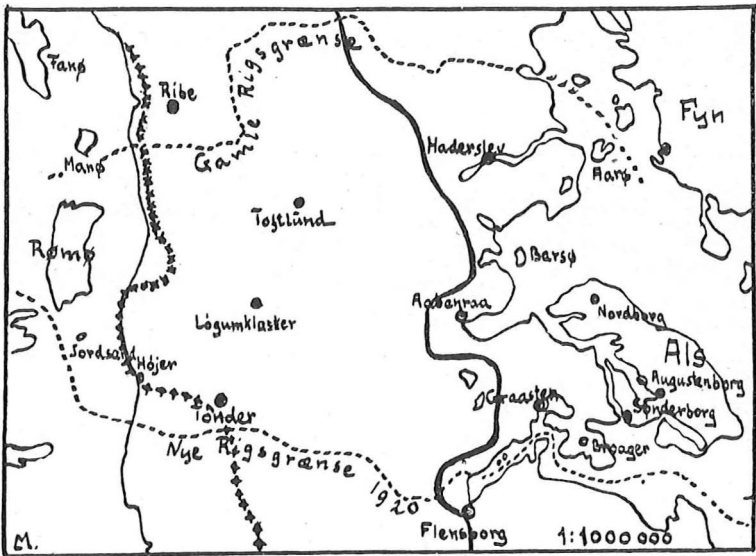

Fig. 1. Oversigtskort over Sønderjylland. Den optrukne Linje er Grænsen mellem Østlandet og Midtlandet (Geesten), den krydsmærkede Linje Grænsen mellem dette og Vestlandet (Marsken).

skab, stærkt bakket og bølgeformigt, snart med langstrakte Højdedrag og Sletter, snart med dybe, snævre Dale og Slugter, med grydeformede Indsænkninger, med kuplede Bakketoppe eller skarpe Rygge med bratte Fald til begge Sider. I de snævre Kløfter risler Smaabække gennem tætte uigennemtrængelige Krat, i de større Dale bugter smalle Aaløb sig ofte frem gennem det frodige Enggræs og faar Tilløb fra Smaavældene, som sprudler ud af mange af de skovklædte Skrænter. Nu og da blinker en lille Indsøs rolige Vandspejl frem mellem alt det grønne, og kommer man op paa en af de større Højder, hvor Udsigten ikke spærres af de tusind-

tallige, for denne Landsdel saa karakteristiske, høje, levende Hegn, har vi ude i Øst bag det smukke, overalt skov- og lundindfattede Landskab den smilende Lillebæltskyst, sikkert en af vort Lands mest varierende, idet Fjorde, Vige, Sunde og Nor overalt skærer sig ind i Landet og udformer det i Øer, Halvøer og Næs, der ofte staar med høje, bratte Lerskrænter ud til Havstokken og mange Steder med Skov helt ud til. Kulminationen af Havets Indskæring i Landet naas uden Tvivl ved Flensborg Fjord, hvor vi fra en af Højderne paa Broagerland har et pragtfuldt Udsyn over baade Fjorde, Vige, Nor, Bugter og det aabne Hav fordelt mod alle Verdenhjørner. Dette uregelmæssige Kystbillede i Forbindelse med det stærkt kuperede Terrain og den rige Skov-, Krat- og Hegnsvegetation giver Østlandet en overordentlig Skønhed.

De Smeltevandseleve, som i Tunneler under Indlandsisen pressedes opad til Vestens Bræpporte og under Trykket af de kolossale Ismasser udgravede dybe Lejer med ujævn Bund og skarptskaarne, bugtede Skrænter, skaber nye Variationer og landskabelige Skønheder. Den smukkeste og betydeligste af disse saakaldte „Tunneldale“, der i Fjordenes Forlængelse fortsætter sig dybt ind i Landet, er Haderslev-Tørning-Vøjensdalen, som — naar Fjorden, der selv fuldstændig har Tunneldalens Karakter, tages med — strækker sig næsten 30 km ind i Landet og omkring Tørning Vandmølle udformer en af Nordslesvigs naturskønneste og ejendommeligste Egne med Søer, Damme og Aaløb i de dybe Lavninger og store, pragtfulde Skove paa Bakkeskraaningerne. De øvrige Tunneldale, Skallebæk Engdal, Hoptrupdalen, Gjennerhole, Aabenraa- og Krusaadalen, er langt kortere, men landskabeligt set af stor Interesse, navnlig den sidste, som paa en kortere Strækning danner Rigets Sydgrænse.

Men Perlen i den sønderjydske Natur — ikke mindst i ornithologisk Henseende — er og bliver dog sikkert Øen Als, der er 34 km lang og indtil 16 km bred. Øens Vestkyst er af samme Beskaffenhed som Fastlandets Østkyst med Fjorde, Vige og snævre Dale, som fortsættes langt op i Landet med langstrakte Søer, Mose- og Engdrag, for en Fugleven nogle af Landsdelens interessanteste Egne. Mens denne Kyst saaledes har et sønderrevet Omrids, har Østkysten en svagt krummet Linje uden Indskæringer. Aabenbart har Strømforhold spillet en betydelig Rolle ved Dannelsen af denne, medens Vestkysten tydeligt nok er dannet under Paavirkning af Isen i Glacialtiden. Øen selv er stærkt kuperet, og de mange Engdrag, Smaasøer og Damme i Lavningerne, de store Kær- og Mosestrækninger paa Sydøstkysten, de mange Smaa-

skove og Lunde og de her overalt dominerende levende Hegn, der gør Øen til en eneste stor Have at færdes i, betinger en overordentlig Fuglerigdom. Sammen med Egnen omkring Tørning Dalen og Landet nord for Flensborg Fjord udgør Als Østlandets bedste Fugleegne.

Midtlandet eller Geesten, som det ogsaa kaldes med en frisisk Benævnelse, udgør langt den overvejende Del af Landsdelen, idet det som et bredt Bælte strækker sig lige fra den østlige Israndslinje ud til Marsken, ja, paa en enkelt Strækning — mellem Ballum og Emmerlev — endog gaar helt ud til Vesterhavet og saaledes adskiller Marsklandet i en nordlig og en sydlig Del. Landet bestaar afvekslende af de saakaldte „Bakkeøer“ og af Hedesletterne, der, selvom de vel nok omfatter en betydelig Del af Hederne, dog ingenlunde maa opfattes som hovedsagelig lynchbevoksede. De førstnævnte er Rester af en tidligere Isdæknings Bundmoræner, men er i Modsætning til den sidste Istids Bundmoræner i Østlandet stærkt udjævnede som Følge af de nedbrydende Kræfters Virksomhed under sidste Interglacialtid. Disse Bakkeøer hører til Midtlandets bedste Egne, hvad Jordbundsforholdene angaar, og et Par af dem bærer de interessante Skovrester, vi endnu har tilbage i denne Del af Landet, den store Lindet Skov oppe mod Nordvest og fremfor alt den pragtfulde Naturskov, Draved Skov, ved den mægtige Kongsmose Syd for Løgumkloster*). De laverere Partier i Midtlandet, Hedesletterne, bestaar af det Materiale, Sand og Grus, som den sidste Istids Smeltvandfloder førte med og aflejrede, idet de flød ud over det lavere Land mod Vest. En meget betydelig Del af disse Hedesletters Areal optages af vidtstrakte Moser, Kær og Engdrag, disse sidste navnlig langs de talrige Vandløb, som gennemkrydser hele Midtlandet paa deres Vej til Vesterhavet fra Hovedvandskellet, der ligger langt Øst for Israndslinjen. I det hele hører Midtlandet til de mest øde og ufrugtbare Egne af Sønderjylland. Agrene er for det meste stærkt sandede, og flere Steder forekommer endog virkelige Indsande, undertiden med store, sammenblæste Klitformationer som „Frøslev Polde“ (Vest for Bov), der dog nu — som mange andre af Geestens øde og ufrugtbare Egne — bærer store Naaetræsplantager, der har skabt en ny og interessant om ikke særlig artsrig Fauna. — Grænsen mellem Østkystens Bakkeland og Midtlandets Hedesletter er meget skarp, særlig omkring Krusaadalens Munding og i Egnen ved Godset Søgaard, vel nok et af Nordslesvigs mest udprægede Randmorænelandskaber: Østen og Vesten, Leret og Sandet,

*) Draved Skov er nærmere omtalt i „F. & F.“ 1930, S. 65, ff.

synes her at have ført en vild Kamp om Overherredømmet. Sandmarker og Lerplateauer, stenbestrøede Bakkerækker („Bjergskov“) og dybe Søer, store Kær- og Mosestrækninger og golde Heder veksler med Skove, Plantager og frodige Marker. Faa Steder er vel Overgangen mellem to saa vidt forskellige Naturer mere iøjnefaldende end Tilfældet er her. Anderledes vesterude, hvor Marskbæltet fortsætter sig som Engdrag langs med Aerne op i Midtlandet, saaledes at Grænsen mellem dette og Vestlandet ikke er nær saa distinkt som Linjen mellem Østlandet og Geesten.

Vestlandet. Den vestligste Del af Sønderjylland indtages af Marsken. Denne strækker sig fra Nord i et smalt Bælte omtrent til ud for Skærbæk, hvor den udvider sig til den henved 5 km brede Ballum Marsk for derpaa i en Længde af omtrent 15 km fuldstændig at afbrydes af Ballum-Emmerlev Bakkeø. Syd for denne opnaar Marsken Vest for Tønder sin største Bredde, 12-15 km, og er herfra udbredt som en sine Steder endnu bredere Zone helt ned i Holsten. Grænsen mellem Geesten og Marsken er i Virkeligheden den gamle Kystlinje, og Marsken, der geologisk set er en ganske ung Dannelse endnu i de tidligste Stadier af sin Udvikling, er det nydannede Land, der er opstaaet ved, at Havvandet, som under Flodtiden skyller ind over Vaderne, har afsat sine medførte faste Stoffer, dels Ler og dels forskellige organiske Bestanddele. Ved Opførelsen af de saakaldte Mellemdiger, der gaar vinkelret ud fra Kysten, har man fremskyndt Marskdannelsen, særlig i Egnen omkring Vidaaens nedre Løb. Saa-vel den tønderiske Marsk som den længere Nord paa liggende Ballum Marsk er værnet mod Havets Oversvømmelser ved et mægtigt Havdige langs Kysten. Udenfor dette fortsættes Marskdannelsen stadig, saaledes at Forlandet mellem Diget og Havet skyder sig længere og længere mod Vest. Det inddigede Marklandskab, i Sønderjylland kaldet for Kog, er uhyre ensformigt, en næsten ganske plan Flade, der kun afbrydes af enkelte Loer (dybe, bugtede Render, som Vandet ved Flod og Ebbe strømmer ind og ud af to Gange i hver Retning i Døgnets Løb), Mellemdiger og Grøfter, men meget frugtbart, med en ret lav, men meget tæt Bevoksning af karakteristiske Marskplanter som Annelgræs (*Glyceria maritima*), Harrilgræs (*Juncus Gerardi*) og Kveller (*Salicornia herbacea*). I Efteraars- og Vintertiden er disse mægtige Strækninger ofte sat under Vand, idet de mange Aær og mindre Vandløb gaar over deres Bredder, naar Floden i uroligt Vejr sætter ind. Da Arealet er meget lavt og flere Enge endog ligger under daglig Flod, er det tit meget vanskeligt

at skaffe Afløb for Vandmasserne; men et sandt Paradis er Landet under saadanne Forhold for Vade- og Svømmefugle, der paa denne Aarstid kan ses i utrolige Mængder. Nu staaer hele denne Herlighed imidlertid stærkt i Fare for helt at forsvinde, idet Staten har sat meget omfattende Afvandingsarbejder i Gang for helt at tørlægge Arealerne.

Udenfor det store Havdige har vi saa Vesterhavet, men et Vesterhav ganske forskelligt fra det, vi kender fra Nørrejylland's Vestkyst og fra det, som findes udenfor Øerne her, det Hav, hvis rullende Lyd selv i stille Vejr allerede paa Afstand fylder ens Øre for at stige til tordnende Bulder under Vestenstormenes Pres.

Fra Skallingens sandede Tange i Nord til Belgiens Kyst i Syd strækker det saakaldte Vadehav sig fra Fastlandet ud til og sine Steder udenfor de Øer, der ligger som en itubrudt Kæde langs hele denne Kyststrækning. Vil vi lære dette Vadehav nærmere at kende, kan vi over Tønder tage ud til det føromtalte, store Dige, som fra Egnen ved Højer Sluse, hvor Vidaaen er ført igennem det, strækker sig Syd paa som Landets yderste Værn mod Havet. Langt ude mod Vest flimrer Listlandets, det nordlige Silds, store, hvide Klitter i Soldisen. Umiddelbart udenfor Digets Fod breder sig et grønt, græsbevokset Forland, som dog udadtil meget snart afløses af vidtstrakte, brunlige Flader, der snart ligger hen som glinsende og glatte Smaaomraader og snart opfyldte af smaa nuprede Forhøjninger, mellem hvilke Vandpytter overalt blinker frem — en uhyre ensformig Flade, men storlaaet ved sin vældige Udstrækning. Den eneste Afveksling i Billedet bringer de Fugle, som søger deres Føde paa Slikvaderne, og saa Vidaaens Løb, der som en dyb, vandfyldt Rende bugter sig ud gennem Fladerne i nordvestlig Retning. Saadan tager Vadehavet sig ud — ved Ebbetid. Men kom igen 5-6 Timer senere. Da er det, som saa man ud over et helt andet Stykke Land, saadan har Egnen nu skiftet Karakter. I hele deres Udstrækning er Vaderne dækket af Vand; grumsede og graalige Smaabølger slikker mod Forlandets Græstuer, i Storm gaar Bølgerne videre ind over og kan rulle højt op ad Digets jævne Skraaning. Paa Grund af den store Ensomhed i Forbindelse med det Mylder af let tilgængelige Fødeemner, som Slikbunden byder paa, er dette Vadehav blevet et sandt Eldorado for trækkende Vade- og Svømmefugle. Fra et mægtigt Opland: Norge, Sverige, Finland, det nordlige Rusland, Sibirien og maaske Island, træffer de sammen her, nogle blot en Dag eller to for at hvile ud og stille Sulten, inden de fortsætter Rejsen, andre i længere Tid for her at friste en

bedre Tilværelse end den, deres nordlige Hjemegn byder dem under haarde og ugæstmilde Vejrforhold. Navnlig om Efteraaret, fra en Gang i Slutningen af August til Frostens og Vinterstormene fordriver dem længere mod Syd, kan de træffes her i stort Tal — i Tusindvis eller maaske i Millionvis, som Egnens Beboere mener. Kun den, som engang fra Digets Kam i Kikkert har set ud over Fladerne og overbevist sig om, at de udstrakte, mørke Strækninger, som ses rundt om, er Flokke af forskellige nordiske Vade- og Svømmefugle, hovedsagelig Ænder, og kun den, som paa en Færd fra Landet over til Øerne eller paa en Sejlur rundt om disse har været med til at rejse Flokke, som bogstavelig talt „formørkede Solen“, kan danne sig nogen Mening om de Mængder, det her drejer sig om.

Af det Utal større og mindre Øer, der ligger paa Grænsen mellem Vadehavet og det aabne Vesterhav, kommer kun de to nedennævnte ind under det her behandlede Omraade. Disse Vesterhavsøer — og det gælder navnlig den største, Sild, og den store Samling Smaaøer Syd derfor — har alle Dage været bekendt for det rige Fugleliv, de husede, og flere af dem har da ogsaa allerede længe været udlagt som tyske Fuglereservater. Som saadant overgik ogsaa den lille, kun 8 ha store Jordsand, 1920 til Danmark og ved Tilskud fra Staten og Tønder Amt er det lykkedes Dansk ornithologisk Forening at opretholde Fredningen og sørge for effektivt Tilsyn med Bolig for Opsynsmanden paa selve Øen, der er ganske flad og let fuldstændig oversvømmes ved Højvande. Jordsand er beliggende 8 km fra Fastlandet mellem Emmerlev og Nordspidsen af Sild.

Fem km længere Nord paa ligger den 15 km lange og 6-7 km brede Ø, Rømø, der — bortset fra en ganske smal Strimmel Agerland mod Øst, som bærer Øens Bebyggelse, og fra to smalle Bælter Marsk — udelukkende bestaar af Flyvesand, idet Øens indre Dele fuldstændig optages af mægtige, for Størstedelen lyngbevoksede Klitter, medens vi mod Vest ud til Havet har nogle store, flade Sandstrækninger, der baade mod Nord og Syd opnaar en Bredde af over 3 km (Juvre Sande. Havsande). Nogle Sandbanker Nordvest for Øen, som ofte ligger tørre og er kendte af alle Vestkystens Jægere og Fiskere for de mange Sæler og Havfugle, som stundom træffes herude, benævnes „Rømø Flak“.

Hvad jeg med de foregaaende Sider har tilsigtet er at give Læseren Kendskab til Landets Naturforhold i store Træk, et Kendskab, som er nødvendigt som Forudsætning for Forstaaelsen af Fuglenes Fordeling. Da Omraadet landskabeligt

set er rigt paa Afvekslinger — man tænke paa de udstrakte Marskflader og Vesterhavet, paa Midtlandets Plantager, Hede- og Mosestrækninger og paa Østlandets Søer og Damme, paa dets talrige Skove og dets Mylder af Hegn — saa lader der sig straks paa Forhaand formode en temmelig stor Fuglerigdom, en Formodning man snart vil finde bekræftet ved blot at foretage et Par Ekskursioner ud over Landet. Selvfølgelig retter Udbyttet sig meget efter den Aarstid og den Biotop (saaledes kaldes den Landskabstype, Løvskov, Naaleskov, Hede, Mose o. s. v., hvortil de forskellige Fugleassociationer er bundne) man vælger, men for den opmærksomme Iagttagelse vil der dog altid være noget af Interesse. For nu at give et Billede af de forskellige Biotoper og de Fugle, hvorved de karakteriseres, og for dels at vise, hvorledes en Dag kan forme sig for en Ornitholog paa de forskellige Lokalteter til forskellige Tider af Aaret, skal jeg i det følgende hidsætte nogle faa Dagbogsoptegnelser fra mine Journaler, idet jeg dog først skal give et Par korte Oplysninger om nogle af de Lokalteter, som hyppigst vil blive nævnt i den systematiske Beskrivelse.

Ketting Nor, paa Vestkysten af Als, en Forgrening af Augustenborg Fjord, blev i 1875 inddæmmet for at tørlægges. Det viste sig imidlertid hurtigt, at Tørlægningen ikke lod sig gennemføre, og i Stedet rettede man Bestræbelserne paa at faa en intensiv Suder- og Karpedrift, der dog ikke var rentabel, hvorfor Driften i 1904 indstilledes og nu er erstattet af en anden Drift, der giver et aarligt Udbytte paa 2000 kg Aal, 400 kg Suder og 200 kg Gedder. Af den tidligere saa vegetations- og faunafattige Havarm er den altsaa nu skabt en Indsø, i Størrelse ca. 60 ha., med en udmærket Fiskebestand og et myldrende Fugleliv i de tætte Rørskove, der udgør ca. en Trediedel af hele Arealet. I den vestlige Del af Noret er disse store og sammenhængende; men mod Øst skærer Vige og Glimer sig ind og gør dette Omraade til en hel Labyrinth, hvor større og mindre Rørholme, Mudderbanker og Smaapolde veksler med Mosehuller, Smaavige og større aabne Klarer. Vegetationen saavel langs Bredderne som paa Holmene udgøres for Størstedelen af Tagrør (*Phragmites communis*), sine Steder stærkt indblandet med Søkogleaks (*Scirpus lacuster*), Strandkogleaks (*Scirpus maritimus*) og Smalbladet Dunhammer (*Typha angustifolia*). Da Dybden i Noret er forholdsvis stor (1-2 m) og Bunden, der hovedsagelig er dækket af Planter som Kransnaal (*Chara*) og Tornløs Hornblad (*Ceratophyllum submersum*), er meget løs og dyn-det, er Stedet saa at sige kun tilgængeligt med Baad og Pram.

Dette i Forbindelse med den store Omhu, hvormed den fugle-interesserede Ejer vaager over Freden, har gjort Noret til en fredlyst Plet for en Rigdom af interessante og sjældne Fugle, og det er at haabe, at de Fredningsbestræbelser, der er i Gang for at sikre de gode Forhold paa denne Lokalitet i Fremtiden, maa føre til et positivt Resultat, saa at dette Areal i lange Tider maa kunne bevares for dansk Ornithologi.

Miang Sø. I Forbindelse med Ketting Nor vil jeg lige nævne denne, et Par Kilometer længere mod Sydøst, inde i Landet liggende Sø, der hører under Sønderborg Statskovdistrikt og saaledes kan siges at være i gode Hænder. Vandstanden i Søen er saa lav at Vandplanterne — hovedsagelig Alm. Hornblad (*C. demersum*), Børsteblandet Vandaks (*Potamogeton pectinatus*), Nyrebladet Ranunkel (*Ranunculus auricomus*) og Vandpest (*Helodea canadensis*) — naar mange Steder helt op til Vandoverfladen og hindrer al Sejlad, saa Fiskeriet har maattet indstilles, hvorfor der nu hersker ubetinget Fred over hele Arealet. Over Halvdelen af dette bestaar af lave, fugtige Enge og store Bevoksninger af Tagrør, Søkogleaks og Smalbladet Dunhammer, samt store Omraader med Bredbladet Dunhammer (*T. latifolia*) og Pindsvineknop (*Sparganium ramosum*). I Rørskovene mod Øst findes en rig Kratvegetation, hovedsagelig bestaaende af Pil (*Salix*) og El (*Alnus glutinosa*).

Birke-Pøl eller „Uføret“ kaldes med en Fællesbetegnelse de store Mose- og Engarealer paa Als' Sydøstkyst, oprindelig en gammel Strandsø, adskilt fra Havet ved et stort Sanddige med en Mængde Sten, mellem hvilke der findes en sparsom Bevoksning af Mandstro (*Eryngium maritimum*), Stenbræk (*Saxifraga granulata*), Stenurt (*Sedum acre*) og Gæslingblomst (*Draba verna*). Inden for Diget breder sig de store Engdrag i en Længde af ca. 4 km med disses sædvanlige Karakter: græsbevoksede Sletter med Vandløb og mudrede, lavvandede Strandsøer med stillestaende Fersk eller Brakvand, desuden enkelte Tørvegrave og et Virvar af Bløder og Moradser, dækket af tæt, frodigt Græs eller tykke Bevoksninger af Star (*Carex*). Ved en dyb, vandfyldt Grøft er Engene skilt fra Rørskovene, der omfatter ca. Halvdelen af det 400 ha. store Areal. Set udefra synes disse Rørskove at være uden synderlig Interesse, men kommer man først derind, aabenbarer en rig og skøn Natur sig for en. Herinde findes nemlig Mosehul ved Mosehul i stort Antal og i alle mulige Størrelser og ofte omgivne af tætte Birke- og Ellekrat. Dette Fugle-Paradis er imidlertid livsfarligt at færdes i, da man ofte for at komme frem maa mave sig over Hænge-

dyndsbroer, der truer med at bryde under en, eller balancere paa en Skillevæg af knap en Fods Tykkelse mellem to bundløse Mosehuller, medens det hele slingrer og truer med at styrte sammen. Og overalt, hvor der ikke er Mosehuller, besværes Fremmarchen af den tykke Hængesæk og de tætte Krat af Buske. Det er altsaa ikke udelukkende af Pietets-hensyn, at Ænderne og Vildgæssene her faar Lov til i Fred at nyde deres Familieidyl og i Ro og Uforstyrrethed at udruge deres Yngel.

De tre omtalte Lokalteter hører til de interessanteste i hele Sønderjylland, baade hvad Naturforhold og Fugleliv angaar. Af andre Lokalteter, der udmærker sig særligt, har jeg allerede ret udførligt omtalt Marsken og tidligere henvist til Kongsmosen og Draved Skov andetsteds. At give nogen detailleret Beskrivelse af de mange interessante Skove i Østlandet vilde føre alt for vidt her, og jeg skal blot som nogle af de interessanteste nævne Statsskovene paa Als og Skovene ved Flensborg Fjords Nordkyst. Af Plantager vil jeg navnlig fremhæve den store Frøslev Plantage umiddelbart Nord for Grænsen, Vest for Paddeborg, og Hønning og Lindet Plantager vesterude. Hvad man kan faa ud af et Par Ekskursioner til nogle af disse Lokalteter vil ses i det følgende.

1. Januar 1928, Egnen Øst for Sønderborg. Vi gik ind i det nye Aar med Frost og tillagte Sør. Et Par Dages Tø umiddelbart før Jul blev meget snart afløst af Sne, der i et tykt Lag har dækket hele Egnen nær og fjern. Det er kun lidt over Daggry, da jeg udstyret med store Gummistøvler og Prismekikkert er paa Vej ud til mine vanlige Enemærker. Klingrende Frost og en halv Alen Sne; tunge, blyfarvede Sneskyer strækker sig over hvide Snemarker ud til fjerneste Horisont, drevet frem af en tør, bidende Sydostvind. Nede ved Strandpromenaden har som sædvanlig en Mængde Hætte- og Stormmaager taget Stade paa Badehusbroen og paa Grødisen, der nu overalt kanter Kysten. Ca. 100 m ude er en gammel Sangsvane for udgaende med Bredsidens til. Et kort Stykke længere ude ligger 8 Knortegæs og vugger paa Bølgerne tæt ved en lille Flok, ca. 30, Hvinænder. Jeg fortsætter Øst paa langs Kysten. Hætte- og Stormmaager iblandet enkelte Sølv- og Graamaager iler frem og tilbage — snart inde over Snemarkerne og snart ude over Grødisen og det dystre Vinterhav. Ud for Ll. Skratmose ligger tæt ved Iskanten ca. 60 Blishøns, 20 Troidænder, 1 Par Pibeænder og op mod et halvandet Hundrede Hvinænder. Blishønsene skræpper op, og en Del Ænder strækker Hals og tager til Vingerne, efterhaanden

som jeg kommer dem for nær. Tæt ved Iskanten ud for Skydebanerne svømmer ca. 200 Knortegæs „knurrende“ om, medens atter andre, som staar paa Isen, finder det raadeligt at fortrække til det vaade Element. Henved hundrede Pibeænder, overvejende Hunner og unge Fugle, og nogle Stok- og Troidænder samt flere Hundrede Hvinænder letter støjende og sætter Kursen ud over Bugten, hvor store Andeflokke uafsladelig svirrer frem og tilbage. En enlig Ringdue tumler hovedkulds ud af Krattet og forsvinder baskende ind over Ladegaardsjorderne, hvor en Mænde Krager, overvejende graa, har taget Sæde i Markhegnene og i Krattene om Mergelhullerne. En enlig Lærke flyver over ved Skydebanerne. Saa snart jeg hinsides disse atter har Udsyn over Havet, øjner jeg straks — foruden en Mængde af de allerede nævnte Arter — en større Flok, ca. 50, Ederfugle, som dog overvejende tæller brune Fugle mellem sig. Langt ude svømmer en Svartbag og, kuriøst nok, en enlig Gravand. Endnu længere ude trækker en større Flok mørke Fugle tæt over Skumsøerne; om det er Fløjels- eller Sortænder, kan jeg paa Grund af den store Afstand ikke afgøre. — Paa en stor Sten i Strandkanten staar en pragtfuld Silde- maage, i hvis Nærhed en Del Stokænder har samlet sig. Omsider naar jeg Skoven, som jeg følger langs Stranden ud til de store Klinter. Ved Skovløberstedet, som jeg passerer, kommer der straks Liv i en Del velnærede Gulspurve, Bogfinker og Musvitter, der har sat sig til Ro dybest inde i Hyldebuskene for at fordøje et solidt Maaltid — hentet fra den endnu dampende Mødding. Fra Skrænterne har jeg et smukt Udsyn over hele Bugten og langt ind i Hørup Hav. Blandt de mange Ænder faar jeg ogsaa Øje paa en Snes Havlitter, hvis karakteristiske „Sang“ nu og da naar ind til mig. En lille Flok Tejster stryger paa smaa rappe Vinger lavt hen over Bølgetoppene; deres sort-hvide Dragt tager sig godt ud i disse Omgivelser. Pludselig kommer der voldsomt Røre i en større Flok Skalleslugere, som ligger og roder rundt mellem Stenene helt inde under Kysten. Inden jeg faar Tid til at overveje Grunden til deres Nervøsitet, ser jeg en stor Hønsehøg, en gammel Hun, stryge hen over Skrænterne fra Granskoven ude paa Pynten. Den har aabenbart forfejlet sin Hensigt, thi i Stedet for at styre ned over Skalleslugerne fortsætter den langs Skoven og slaar sig ned paa et Fremspring paa Klinterne længere henne. Nogle hundrede Meter længere fremme faar jeg Øje paa et Par Alke, og paa nogle Bundgarnspæle sidder 2 Hejrer. Herude ser jeg ogsaa de første Flokke af Bjergænder og paa en

Vandring fra Skovens Østside langs Stranden ud mod „Trillen“, den store Halvø, som skyder sig ud Syd for Skoven Lambjærg Indtægt, træffer jeg dem i tusindvis liggende i Grødisbæltet. Da jeg naar ud til Skoven yderst ude paa Pynten, kaster en Vandrefalk sig ud fra Fyrretræerne og er i et Nu forsvundet over i den store Skov hinsides Engen. Nogle Blodpletter i Sneen og en Mængde Skovduefjer fortæller, hvor Falken har holdt sit Morgenmaaltid. Paa Vejen tilbage til Sønderskoven træffer jeg en større Flok Fuglekonger i Krattet paa Smaaskrænterne og ser ogsaa en Del Gulspurve, Bogfinker, Solsorter og Musvitter. Da jeg naar tilbage til Sønderskoven, har jeg faaet nok af Stranden og sætter nu Kursen gennem Skoven op til de største Bakker „Sydbæksbjerg“, hvor Ravneparret plejer at holde til paa denne Tid af Aaret. Jeg træffer ogsaa straks Fuglene, hvis Flyveøvelser jeg i en halv Times Tid beundrer, hvorefter jeg fortsætter tværs gennem Skoven mod Vest i Retning af Ladegaardsjorderne. Her er ikke meget Liv i Dag, bortset fra Raavildtet, der træffes overalt. Jeg fanger lige Glimtet af en Ræv i et tæt Grankrat og hører nogle Skovskader skræppe op; et Par Steder sejler en enlig Musvaage rundt over Bøgekronerne, og fra et Stykke Granskov høres Spurvehøgens karakteristiske „ki-ki-ki...“ Fra Træerne i en lille Askemose basker en større Flok Ringduer af Sted ved min Ankomst, og fra nogle Bøgepurrer samme Sted flyver en enlig „Overligger“ af en Skovsneppe op for Fødderne af mig og forsvinder i hastig, slingrende Flugt ind mellem Stammerne. Omsider naar jeg ud til Skovkanten igen, hvor en Ravn er i Kiv med en Loddenbenet Musvaage. Ad Vejen til Ladegaarden fortsætter jeg Hjemmarchen. Overalt paa de snedækkede Marker holder mægtige Krageflokke til, en Musvaage sidder spejdende i Toppen af et lille Egetræ, og bag noget Krat inde paa Marken er en Ravn i Færd med et Raadyraadsel. Nogle Stillitser pynter op i en Klynge visne Burrer øverst oppe paa Hegnsvolden, og fra nogle Hegnsstolper ved et Ledgab præsenterer et Par Skader deres brogede Skrud. I Hegnet langs Vejen farer en halv Snes Sjægere rastløst omkring, indtil de flygtige Drosselfugle paa et givet Varselsskrig stiger til Vejrs i uordentlige Formationer og under hidsig Sladren forsvinder over Markerne til det næste Hegn. Med nogle Blaamejser, Stære og 1 Gærdesmutte, som jeg alle traf inde i Byen, har jeg paa hele Turen bemærket ialt 45 Arter.

26. Maj 1928, Ketting Nor. Vejret er smukt og sommerligt — Solen straalere fra en skyfri Himmel, og en

mild Nordenvind frisker op i Lummervarmen. Det er lidt over Middag, da jeg sammen med min Ven og „Fugle-Kollega“ Th. Jessen ankommer til Ketting Nor. Efter at have gjort Kajakken klar stævner vi for en frisk Medbør ud gennem en Glime i Rørskoven, fra hvis Dyb vi ustandselig hører Blishønsenes Kluk, Sivsangernes „Skralder“ og Rørspurvens beskedne Sang. Da vi er kommet ud paa det aabne Vand, glider vi afsted langs Rørskovene paa Nordsiden for at naa ned i det nordøstlige Hjørne af Søen. Flere Steder ude paa det aabne Vand ligger en Del toppede Lappedykkere, og skræppende Blis- og Rørhøns braser ud fra Rørene overalt, hvor vi kommer frem. Lidt forude gaar 6 Troldandrikker støjende i Vejret og tager Kurs ind over Rørene, af og til slaar en Rørhøg, en pragtfuld gammel ♂, et Sving hen i Nærheden af vor Baad, og fra Dybet af Rørskovene inde til venstre for os lyder med korte Mellemlum den paukende Rørdrums mystiske, hule Brøl. Efterhaanden som vi nærmer os det østlige Hjørne af Noret, bliver Fuglene flere og flere. Overalt plasker skrigende Blishøns hen over Vandfladen, toppede Lappedykkere svømmer rundt alle Vegne, og ustandselig svirrer Ænder frem og tilbage over Søen — snart parvis, snart et Par Andrikker paa Jagt efter en And og snart Smaaselskaber paa 5 à 6 Fugle, det er Støkænder, Atlingænder, Krikænder og navnlig Tafelænder og Skeænder; af særlig Interesse er en Bjergand forfulgt af 2 Andrikker, men desværre forsvinder de hurtigt for vore Øjne. Rørspurve og Siv- og Rørsangere høres ustandselig syngende inde i Rørene, og nu og da høres ogsaa Drosselrørsangerens karakteristiske „karre karre kit kit“, uden at vi dog nogensinde faar andet end et flygtigt Glimt af Fuglene at se, naar de trækker over til en anden Rørholm. Et Par Krager haler af langs Rørene bag Baaden for at udplyndre Rederne af de Blishøns, vi jager op. Over Markerne og Engene omkring Noret boltrer Viberne sig og forfølger under hidsige Skrig enhver uvedkommende Gæst indenfor deres Enemærker. Ovre fra en lille Vidjemose umiddelbart op til Noret sender en eller anden parringsgejl Gøgehan Kaskader af Kuk ud over Egnen, uden at det synes at genere den det mindste, at en Rørhøg er i Kiv med en Sortkrage lige over Hovedet paa den.

(Fortsættes).

Raabjerg Mile.

Af K. Wiinstedt.

Naar det har været magtpaaliggende at vise fremmede Botanikere Prøver paa smuk og særpræget dansk Natur, har Møens Klint og et vestjydsk Klitterræn stedse været foretrukket, saaledes f. Eks. Raabjerg Mile. Saavel for Møens Klint som for Raabjerg Mile gælder det, at den Vegetation, de rummer, er særpræget og ejendommelig og at begge Lokalteter, rent æstetisk set, er Perler af Skønhed. Møens Klint og dens til Kridtbunden knyttede Vegetation er vel nok almindelig kendt af de fleste botanisk interesserede Danske, men det samme kan vist næppe siges om Raabjerg Mile, der ligger uden for de sædvanlige Rejseruter, i hvert Fald for mindre bemidlede Medborgere. De videnskabeligt uddannede Botanikere danner dog en Undtagelse herfra, idet Eleverne paa Biologisk Station i Frederikshavn, ikke noget Aar har undladt at besøge den saa overordentlig lærerige Lokaltet. Selv har jeg botaniseret der flere Gange forskellige Aar og til forskellige Aarstider (dog ikke tidligt paa Foraaret) og kender derfor Terrænet saa indgaaende, at jeg mener at kunne give Flora og Faunas Læsere et paalideligt Begreb om dets Vegetation og maaske en eller anden botanisk interesseret Lyst til at besøge det. Jeg kan da anbefale August og September som de Maaneder, der giver det rigeste Udbytte.

Det vestjydsk Klitterræn er i sin Helhed ejendommeligt ved at rumme en Del vesteuropæiske (saakaldte atlantiske) Arter knyttet til Sandbunden og dens m. el. m. overfladiske Mosedannelser og ved, at flere af disse Arter her er nær deres Nord- og Østgrænse i Europa. Dette gælder naturligvis ogsaa for Raabjerg Mile Terrænet, der f. Eks. i *Juncus pygmaeus* og *J. atricapillus* har Repræsentanter, der hører til denne Kategori. *Juncus*-Slægten er iøvrigt rigt repræsenteret i Klitterrænet og saaledes ogsaa ved Raabjerg Mile, hvor der er fundet ti Arter foruden to hyppigt optrædende Bastarder. Geologisk set ligger Mileterrænet paa den Strækning af hævet Havbund, som rækker lige fra Skagens Gren til Frederikshavn, og som for den nordlige Dels Vedkommende er dækket af Klitter fra Kyst til Kyst. Afstanden fra Skagerak til Kattegat er ved Milen kun 6 km. Terrænet ligger Syd for Vejen Hulsig-Kandestederne og er i den Begrænsning, som her tages, fra Nord til Syd ca. 4 km. Den østlige Del er dækket af Bunken Plantage, hvis vestlige Hjørne gaar helt ud til Milesøerne. Omtrent Midtvejs mel-

lem Plantagen og Skagerak Havklitten ligger selve Milen — Studeli Mile, — der skyder sig ud mod Syd fra en tværgaaende Klitrække ved hvis Fod omtalte Vej løber. Vest for og navnlig Syd for Milens mægtige Sandbunke strækker sig Lavninger, hvori en Del lavvandede Smaasøer kan være tilstede, i høj Grad afhængige af Sommerens Regnmængde, Varmegrad og af Sandflugtens Intensitet. Den sidste Faktor griber navnlig ind i Forholdene Vest for Milen og gør at Terrænets Udseende her det ene Aar kan være forskelligt fra det andet og derfor ogsaa, at Planternes Voksesteder flytter sig. Enaarige Arter har derfor lettest ved at holde sig paa disse Flader, hvorfra Sandet ofte er blæst bort lige ned til det Sted, hvor Grundvandets Bindeevne gør sig gældende. Til andre Tider er det dækket af nyt Flyvesand og her naturligvis paa store Strækninger vegetationsløst. Terrænet Syd for Milen er ikke saa udsat for Sandflugt og er derfor af mere stabil Karakter ogsaa med Hensyn til Vegetationen. Sommerens Evne til at udtørre Smaaøerne spiller ogsaa her den største Rolle. Et Par større, noget dybere Søer har blivende Plads i dette Terræn, men er næppe saa interessante som dem, der forsvinder helt eller delvis i Løbet af Sommeren. Selve Milen skifter Aar for Aar Plads, idet den langsomt vandrer mod Øst; der menes ca. 8 m om Aaret. Dersom dette er rigtigt, skulde den om ca. 500 Aar være vandret ud i Kattegat, hvorfra den for Øjeblikket kun er ca. 4 km fjernet.¹⁾ Samtidig skifter den ogsaa Form, men den har dog stedse nogenlunde Udseende af en mægtig, fra en afrundet Ryg mod Vest jævnt skraanende Sandbanke, der mod Øst falder af, ofte i en imponerende høj og brat Væg. Milen angives at være omkring 40 m høj; men den skal tidligere, da Klitterne endnu ikke var dæmpet have været adskillig højere. Den dækker et Areal af ca. 35 Tdr. Land og er ganske uden Vegetation og derfor blændende hvid og giver sikkert et Begreb om, hvorledes en trøstesløs Ørkenflade ser ud. Storslaaet og ejendommeligt er den, og Udsigten fra dens Ryg er enestaaende.

Mellem Milesletten og Skagerak ligger Havklitterrænet med sit Virvar af Klittoppe og sine grønne Lavninger af større eller mindre Udstrækning, og af hvilke de største hen paa Sommeren afmejes. Om Foraaret staar de under Vand, men udtørres forholdsvis hurtigt og ligger da som overfladiske Mosedannelser, hvori Grundvandet staar højt. Deres

¹⁾ Der er gjort Forsøg paa at standse denne Vandring ved at plante Risgærder i Milen. De kan ses i den sydlige Del og virker ikke flatterende.

Vegetation bestaar fortrinsvis af *Salix repens* (Krybende Pil), *Empetrum nigrum* (Rævling), *Calluna vulgaris* (Lyng), *Erica tetralix* (Klokkelyng), *Myrica gale* (Pors), *Oxycooccus palustris* (Tranebær) og *Eriophorum polystachium* (Smalbladet Kæruld). Undertiden kan *Juncus balticus* (Klit-Siv) og *J. atricapillus* (Sorthoved-Siv) optræde i saa stor Mængde, at de kan dominere. Her vokser blandt andet: *Carex Goode-noughii* (alm. Star), *C. Oederi v. pulchella* (Dværg-Star), *C. dioeca* (Tvebo-Star), *Agrostis canina* (Hunde-Hvene), *A. alba* (Krybende Hvene), *Juncus filiformis* (Traad-Star), *J. supinus* (Liden Siv), *J. atricapillus* × *lampocarpus*, *J. lampocarpus* (Glans-Siv), *J. balticus* × *filiformis*, *Phragmites communis* (Tagrør), *Selaginella selaginoides* (Dværgulvefod), *Lycopodium inundatum* (Krybende Ulvefod), *Heleocharis palustris* (Alm. Sumpstraa), *H. uniglumis* (Enskælet Sumpstraa), *Sagina procumbens* (Fremliggende Firling), *Pedicularis silvatica* (Skov-Troldurt), *Plantago maritima* (Strand-Vejbred), *Drosera rotundifolia* (Rundbladet Soldug), *D. intermedia* (Liden Soldug), *Euphrasia borealis* (Øjentrøst), *Centunculus minimus* (Knudearve), *Radiola multiflora* (Tusindfrø), *Lythrum salicaria* (Kattehale), *Ranunculus flammula* (Nedbøjet Ranunkel), *Parnassia palustris* (Leverurt), *Pirola minor* (Liden Sommerkonval), *Herminium monorchis* (Pukkellæbe), *Epipactis palustris* (Sump-Hullæbe), *Viola palustris* (Eng-Viol), *Hydrocotyle vulgaris* (Vandnavle), *Myosotis caespitosa* (Sump-Forglemmigej), *Lotus corniculatus* (Alm. Kællingetand), *Cardamine pratensis* (Engkarse) og *Nardus stricta* (Katteskæg). I de sydligste Lavninger, hvor Tørvelaget er mægtigere tilkommer *Narthesium ossifragum* (Sværdbladet Benbræk), *Vaccinium uliginosum* (Mose-Bølle), *Carex canescens*, *C. stellulata* og *C. panicea*.

Den omtalte Slette Vest for Milen, har ogsaa hen paa Forsommeren store Vandsamlinger, der helt udtørre eller fyldes af Sandflugten. En enkelt lille blivende, noget dybere Sø, ligger dog ogsaa her, men dens Bredder dannes af Flyvesand og er meget foranderlige. Plantevækst mangler tilsyneladende ganske omkring den, men opskyllet kan dog her træffes den lille uanselige *Elatine hexandra* (Bækarve). Et enkelt Aar kunde jeg grave den op af Sandet, hvori den kun lod sig se med et knappenaalshovedstort Blad. Den øvrige Slette er interessant ved at rumme mange af Lokaltetens sjældne Arter, der optræder hen paa Eftersommeren paa Steder, hvor Vaarvandet foraarsaget af Grundvandets Nærhed ikke helt fordamper, og hvor der er bundfældet en tynd Hinde af Dynd. Imellem spredte Tagrør med lange, overjordiske Udløbere og *Heleocharis pulustris* (Alm.

Sumpstraa) vokser *Juncus pygmaeus* (Dværg-Siv), *J. capitatus* (Finbladet Siv) og den meget sjældne *Crassula aqualica* (Bulliarda) ofte i Mængde, men der skal ses godt efter for at finde den lille Plante, vel Danmarks mindste. Den vokser her i Selskab med *Helosciadium inundatum* (Svømmende Sumpskærm), *Litorella uniflora* (Liden Strandbo), *Echinodorus ranunculoides* (Søpryd), *Juncus atricapillus* (Sort-Siv), *Polygonum amphibium* (Vand-Pileurt), *Ranunculus flammula* (Nedbøjet Ranunkel) og *Peplis portula* (Vandportulak), der optræder overalt i stor Mængde og paa fugtige Sandflader med kraftigt røde Stængler. Undertiden træffes ogsaa her lidt *Pilularia globulifera* (Pilledrager). Paa unge, fugtige Sandflader er Mosset *Polytrichum piliferum* (Jomfruhaar) ofte eneste Vækst. Den stikker smaa, sortagtige Hoveder op over Sandet, som den væver sammen med sine Rhizoider, og frembringer derved Muligheder for anden Plantevækst.

Søerne eller de vaade Lavninger Syd-Sydpøst for Milen er i Reglen saa lavvandede, at man kan vade igennem dem. De største er omgivet eller opfyldt af aabne Tagrørsbevoksninger iblandet *Equisetum fluviatile* (Dynd-Padderokke) og *Heleocharis palustris* (Alm. Sumpstraa). Paa Bunden danner *Litorella uniflora* (Liden Strandbo) plænetætte Samlag, iblandet *Lobelia dortmanna* (Tvepibet Lobelie) og bag Rørsumpen paa den fugtige Sandbred ligger fine Ranker af *Ranunculus reptans* trykket til Underlaget. Ved disse Søer vokser desuden: *Sparganium simplex* (Enkelt Pindsvineknop), *S. affine* (Smalbladet Pindsvineknop), *Echinodorus ranunculoides* (Søpryd), *Deschamsia setacea* (Sump-Bunke), *Juncus alpinus v. nodulosus* (Brun Siv), *Juncus bufonius v. ranarius* (Tudsesiv), *Calamagrostis neglecta* (Stivtoppet Rørhvene) og i Vandet: *Potamogeton gramineus* (Græsbladet Vandaks), *P. polygonifolius* (Aflangbladet Vandaks), *P. natans* (Svømmende Vandaks), *Myriophyllum spicatum* (Aks-Tusindblad), *M. alterniflorum* (Haar-Tusindblad), *Utricularia minor* (Liden Blærerod), *Polygonum amphibium* (Vand-Pileurt), *Juncus supinus*-Former (Liden-Siv), *Subularia aquatica* (Sylblad) og *Pilularia globulifera* (Pilledrager), der undertiden kan gennemvæve Tagrørssumpens Bund i den Grad, at den kan tages haandfuldvis. Lidt Mosdyne kan være dannet, og heri vokser da eet Sted *Malaxis paludosa* (Hjertelæbe) og et andet *Drosera longifolia* (Langbladet Soldug). Hvor dette Terræn støder til Plantagens Vestrand optræder i Mængde *Pirola rotundifolia* (Aaben Sommerkonval) og den sjældne og smukke Bregne *Botrychium matricariae* (Stilket Maanerude). I Lyngbevoksninger

mellem Søerne kan hist og her træffes lidt *Lycopodium clavatum* (Alm. Ulvefod).

Vegetationen paa de dæmpede Klitter rummer de sædvanlige sandyndende Tørbundarter, og *Psamma arenaria* (Klittag), *Carex arenaria* (Sand-Star) og *Festuca rubra v. arenaria* (Rød Svingel) dominerer overalt, men mange Steder fulgt af den sjældne *Koeleria glauca* (Blaagraa Kambunke) i Mængde. Almindeligt forekommer ogsaa: *Viola tricolor v. maritima* (Alm. Stedmoderblomst), *Weingaertneria canescens* (Sandskæg), *Hieracium umbellatum* (Smalbladet Høgeurt), *H. pilosella coll.* (Haaret Høgeurt), *Anthyllis vulneraria* (Rundbælg), *Galium verum* (Gul Snerre) og *Hypochoeris radicata* (Alm. Kongepen). I Havklitten ved Kandestederne er *Rosa pimpinellifolia* (Klit-Rose) hyppig ofte sammen med *Polypodium vulgare* (Engelsød). I en Grøft er her desuden fundet *Blechnum spicant* (Kambregne). Hvor Havvejen fra Kandestederne (Studeli Rende) udmunder i Forstranden siver Grundvandet ud og giver Anledning til at *Batrachium hederaceum* (Vedbend-Ranunkel), *Montia lamprosperma* (Stor Vandarve) og *Agrostis alba v. maritima* (Krybende Hvene) kan vokse her. Endelig kunde det nævnes, at *Geranium sanguineum* (Brodrød Storkeæb) danner en smuk Bevoksning ved Hulsig Station.

Til Slut hidsættes en Liste over mindre almindelige Planter, der er fundet i Terrænet:

<i>Batrachium hederaceum.</i>	<i>Juncus filiformis.</i>
<i>Botrychium matricariae.</i>	— <i>alpinus v. nodulosus.</i>
<i>Calamagrostis neglecta.</i>	— <i>pygmaeus.</i>
<i>Carex Oederi v. pulchella.</i>	<i>Koeleria glauca.</i>
<i>Centunculus minimus.</i>	<i>Litorella uniflora.</i>
<i>Crassula aquatica.</i>	<i>Lycopodium inundatum.</i>
<i>Deschampsia selacea.</i>	<i>Malaxis paludosa.</i>
<i>Drosera intermedia.</i>	<i>Montia lamprosperma.</i>
— <i>longifolia.</i>	<i>Myriophyllum alterniflorum.</i>
<i>Echinodorus ranunculoides.</i>	— <i>spicatum.</i>
<i>Elatine hexandra.</i>	<i>Narthecium ossifragum.</i>
<i>Euphrasia borealis.</i>	<i>Peplis portula.</i>
<i>Helosciadium inundatum.</i>	<i>Pilularia globulifera.</i>
<i>Herminium monorchis.</i>	<i>Potamogeton gramineus.</i>
<i>Juncus atricapillus.</i>	<i>Pirola rotundifolia.</i>
— — × <i>lam-</i>	<i>Radiola multiflora.</i>
— <i>balticus.</i>	<i>Ranunculus reptans.</i>
— — × <i>filiformis.</i>	<i>Selaginella selaginoides.</i>
— <i>capitatus.</i>	<i>Subularia aquatica.</i>
	<i>Utricularia minor.</i>

Mindre Meddelelser.

Stork og Væsel. Da vi forleden høstede Byg med Selvbinderen, gik et Storkepar som saa ofte efter Maskinen, travlt beskæftiget med at jage Mus, Frøer, Spidsmus, ja endogsaa en enkelt Muldvarp blev taget. Da vi kørte med det sidste Skaar, dukkede pludselig en Væsel frem. Jeg naaede ikke at faa konstateret, om det var den lille (Bruden) eller den større Art. Storken opdagede den paa en Afstand af ca. 10 Meter, løb hurtigt til og snappede den i Nakken; et Stykke Tid spadserede Storken af Sted med sit Bytte, som sprællede og skreg ynkeligt; mange Gange gav Storken slip for derefter at tage desto bedre fat; en Gang saa jeg, at Væselen havde bidt sig fast i Næbbet, men den blev rystet af og atter grebet i Nakken. Til sidst blev Væselen rolig, hvorpaa Storken slugte den.

Netop i dette Øjeblik saa jeg, at en ny Væsel var dukket op, og i dette Tilfælde er jeg sikker paa, at det var den store Art, — jeg saa dens sorte Halespids. Storken lavede sig til at gaa løs paa den ogsaa, men den forsvandt under et Neg. Storken dansede længe rundt om Neget og stak med Næbbet ind under det. Da jeg gik til for at hjælpe den, trak den sig dog noget tilbage, og Væselen forsvandt i et Musehul. Storken holdt Øje med, hvad der foregik, og da jeg atter havde fjernet mig, gik den nærmere og genoptog Jagten. Jeg saa den længe staa og lure med Næbbet parat til Stød. Hvordan Jagten denne Gang endte, kan jeg ikke sige, da jeg ikke havde Tid til at overvære Slutningen.

Søren J. Nielsen,

Gaardejer, Ravnholt pr. Gramrode.

Den ægyptiske Vandregørshoppe. Et Haneksemlar af ovennævnte Art, *Anacridium aegypticum* L., blev lige efter Sommerferien i 1929 taget siddende paa et Bordtæppe i en Dagligstue i et Hjem i Ikast. Det maa vist betragtes som utænkeligt, at Insektet ved egen Hjælp har kunnet tilbagelægge den lange Vej, selv om Arten ikke er sjælden langs Middelhavets Nordkyst. Det kan da ogsaa oplyses, at der ved Siden af Hjemmet, hvor Eksemplaret blev fundet, bor en Købmand, som handler med ægyptiske Løg og arabiske Æbler, og at der lidt længere borte bor en Gartner, som handler med Løg og Palmer fra Ægypten.

Eksemplaret findes i Adjunkt A. J. Marcussens Insekt-samling i Herning, af hvem de her givne Oplysninger er blevet mig meddelt.

P. Esben-Petersen.

Jordsand. Paa en lille ornithologisk Udflugt til Jordsand (Ophold ca. 2 Timer paa Øen) Søndag den 6. Juli i Aar konstaterede jeg følgende *Lepidoptera* flyvende paa Øen: 2 Stk. *Epinephele jurtina* L. ♂♂ (= *janira* L.). 1 Stk. *Charaeas graminis* L. ♂. 1 Stk. *Mamestra oleracea* L. ♂. 2 Stk. *Crambus perlellus* Sc.

Opsynsmand Christiansen udtalte paa min Forespørgsel, at han af Sommerfugle kun havde set 1 Kaalsommerfugl, og at der fløj en Del smaa Natsommerfugle.

„Rislebæk“ pr. Faaborg, 7. Juli 1930.

C. S. Larsen.

Foreningsmeddelelser.

Naturhistorisk Forening for Jylland.

I Medlemslisten i 2. Hæfte 1930 er ved et beklageligt Uheld Lærer Søren Grimstrup, Herning, ikke blevet nævnt.

Nye Medlemmer.

Sognepræst E. Bjørnbak, Laurbjerg.
Lærer J. Bruun, Øse Skole, Nordentoft.

Naturhistorisk Forening for Fyn.

Beretning om Ekskursioner i Sommeren 1930.

Den 29. Maj afholdtes en ornithologisk Ekskursion til Omegnen af Faaborg under Ledelse af Lærer C. A. Rasmussen. Ved 8-Tiden samledes Deltagerne, godt 30, ved Faaborg Banegaard, og derfra gik Turen over „Sundet“. Her iagttog man bl. a. Vibe, Bekkasin, Graaand, Rørspurv og Sivsanger, og i „Prices Have“ saa og hørte Deltagerne en Del af vore almindelige Sangfugle som Rødhals, Havesanger, Gærdesanger, Løvsanger, Grønirisk, Jernspurv, Gulbug og Munk. Turen fortsattes fra Landsbyen Kalleko gennem Alléskoven, hvor de gamle mosgroede Stendysser for et Øjeblik lagde Beslag paa Opmærksomheden. Herfra gik man gennem Diernisse til Svanninge Bakker, hvor der blev spist Frokost og afholdt Generalforsamling. Medlemstallet er stadig stigende, og Foreningen har nu over 100 Medlemmer. De foretagne Valg var alle Genvalg. Efter Generalforsamlingen foretoges endnu et Par Smaature ud i de smukke Omgivelser, og først sent paa Eftermiddagen afsluttedes Turen, der

havde været begunstiget af fint Vejr, og Udbyttet var upaa-klageligt. Ogsaa Botanikerne var i Arbejde, og herom har Kassereren, Lærer A. Mikkelsen, Søllinge, skrevet følgende Notitser:

Plantenotitser fra Ekskursionen 29. Maj 1930.

Paa „Sundet“ fandtes en Del Stararter, f. Eks. *Carex paniculata* (Top S.), *C. muricata* (Spids S.) og *C. acutiformis* (Kær S.). Bevoksningen var iøvrigt hovedsagelig *Phragmites* (Tagrør), dog med en Mængde *Orchis latifolius* (Maj Gøgeurt) og *Batrachium sceleratum* (Tigger Ranunkel). Et enkelt Sted fandtes en Bevoksning af *Drosera rotundifolia* (Rundbladet Soldug) og *Oxycoccus* (Tranebær).

Fra „Prices Have“ noteredes bl. a. *Lathræa squamaria* (Skælrod) og fra „gl. Kohave“ *Arum maculatum* (Dansk Ingefær — uden Pletter) i Lavninger i Skoven. Saa gik Turen gennem Diernisse, hvor vi fandt *Bunias orientalis* (Takkeklap), til Svanninge Bakker. Undervejs bemærkedes bl. a. store Mængder af *Valerianella olitoria* (Tandfri Vaarsalat) og paa Stengærder følgende Stenurter: *Sedum acre*, *album*, *rupestre* og *spurium* (Bidende, Hvid, Bjerg og Rød S.). Da vi nærmede os Bakkerne, begyndte *Pulsatilla pratensis* (Nikkende Kobjælde) at indfinde sig. I Bakkerne findes den meget talrigt. En enkelt Deltager kendte den under Navnet „Paskerosken“. Efter Kaffebord og Generalforsamling foretoges endnu en lille Tur, hvorfra maa fremhæves den sjældne *Chimaphila uniflora* (Eenblomstret Vintergrøn), der blev fundet i et enkelt Eksemplar (og desværre taget) i Naaleskoven. Den topografisk-botaniske Undersøgelse har ikke Planten fra dette Distrikt (kun fra det mellemste Nordfyn) saa Findestedet er sikkert nyt. Endelig kan noteres, at vi paa Vej til Banegaarden paa et ubrolagt Fortov i Faaborgs Udkant saa et lille Eksemplar af *Onopordon acanthium* (Æselfoder).

Anton Mikkelsen.

Den 29. Juni var der botanisk Ekskursion til Fyns Hoved. — Ved 11-Tiden samledes Deltagerne for under Repræsentant Hansens kyndige Ledelse at afsøge den interessante og smukke Løkalitet. En kraftig Byge skilte dog snart Deltagerne, hvoraf nogle tog tilbage til Restaurationen for at søge Læ; men da det atter klarede op, fortsattes Turen helt ud paa Hovedet, og der blev Lejlighed til at se de mange Sjældenheder, som findes her. Da de alt er opnoterede andre Steder, er det unødvendigt at gentage dem i denne Beretning. — Ogsaa paa denne Tur var der over 30 Deltagere.

Den 17. August gik Turen til Biologisk Station i Nyborg. — Vejret havde i Forvejen været uroligt, og en Del Medlemmer havde vel af den Grund ikke turdet binde an med en Sejltur. Der blev dog godt en Snes Deltagere, og i det smukkeste Sommervejr foretoges nu Turen med Stationens Dampet. „Japetus Steenstrup“ ud i Fjorden og derefter ud i Store Bælt omtrent til Sprogø. Paa Grund af Dr. C. A. Johansens Sygdom lededes Turen af Assistent, cand. mag. Aage Jensen. Der blev fisket med forskellige Redskaber og hentet Bundprøver op fra forskellige Dybder, og der var rig Lejlighed for Naturhistorielærerne til at erhverve sig Materiale til Præparater.

Ogsaa en Del Alger blev hentet med op fra Havbunden, bl. a. flere store Eksemplarer af *Laminaria saccharina* (Sukkertang). Forstander Lange har endvidere optegnet følgende Arter: *Cruaria pellita* (Blodskorpe), *Hildenbrandtia prototypus*, *Delisseria sanguinea*, *D. snuosa* (Ribbeblade) og *Rhodymenia palmata*. — Den store Elskværdighed, der blev udvist baade fra Lederens og Mandskabets Side, gjorde Turen uforglemmelig for Deltagerne.

Den 7. September afholdtes der en geologisk Ekskursion med Statsgeolog Dr. Milthers som Leder. — Turen, der foretoges i to Lastbiler, udgik fra Højby Aas. Her gav Dr. Milthers nogle Oplysninger om de forskellige Teorier, der har været fremsat om Aasenes Dannelse. Geologerne er ikke enige herom, og Dr. Milthers er ved Arbejdet med Egnen omkring Odense Aadal kommet til det Resultat, at Højby Aasen (og andre) er en Dannelse, der er opstaaet ved Isranden, hvorledes ved man endnu ikke. Paa den paafølgende Tur til forskellige Bakkedrag og Besøg i Grusgrave og paa Turen tilbage til Odense, hvor der et Par Gange var Lejlighed til at betragte Aadalens Form, paaviste Dr. Milthers de Forhold, hvorpaa han begrunder sin ny Teori. — Det var en baade lærerig og fornøjelig Tur.

Aarets sidste Ekskursion, d. 5. Oktober, var som sædvanlig en Svampetur, i Aar til Skovene ved Ravnholt og under Ledelse af Forstander Lange. Trods et øsende Regnvejr fra Morgenstunden var der mødt over 30 Deltagere. I Haab om at faa Vildsvinene at se begyndtes der i Dyrehaven; men skønt Skovrider Mørk Hansen var Fører lykkedes det ikke at faa Kig paa Dyrene, og da Førret paa Grund af Svinenes Roden var forfærdeligt, maatte man forlade denne Del af Skoven. I de andre Skove var der en Mængde Svampe.

Paa et Træ iagttoges en usædvanlig smuk Bevoksning af *Armillaria mucida* (Slimet Ringhat). Der blev fundet henimod 200 Svampearter, og det udmærkede Udbytte gjorde, at Humøret trods vedblivende Regnvejr var højt. Et fornøjeligt Kaffe bord paa Ryslinge Afholdshotel afsluttede Dagen.

Litteratur.

O. Helms: Danske Fugle i Skov, Mark og Mose.
108 S. stor Oktav. 16 farvetrykte Tavler efter Akvareller af Ingeborg Frederiksen.

G. E. C. Gads Forlag, København 1930. Pris 10 Kr. indb.
Med denne Bog afsluttes Overlæge O. Helm's udmærkede og pragtfulde Værk om Danmarks Fugle.

Alle de Fugle, som blot er nogenlunde almindelige i Danmark, er omtalte og tillige afbildede paa de smukke Farvetavler eller i Teksten (Flugtbilleder, Reder).

Den moderne Ordning af Fuglene (efter Opholdsstedet) vanskeliggør Brugen af Bogen som ornithologisk Haandbog noget; men for at afhjælpe dette, har Forfatteren i Slutningen af 3. Bind udarbejdet en samlet alfabetisk Fortegnelse over alle de omtalte Fugle samt Angivelse af, hvor de er omtalt i Værket, og hvor de er afbildet. Desuden er det i moderne Systematik brugte Navn tilføjet efter Fuglens danske Navn. —

I 3. Bind behandles vore Skov-, Mark- og Mosefugle paa samme mesterlige og interessante Maade, som Strandfuglene og Fuglene ved Hus og i Have er behandlet i 1. og 2. Bind. Ogsaa i dette Bind findes et stort Antal ypperlige Redefotografier og smaa yndefulde Ingeborg Frederiksen'ske Tegninger og Vignetter.

Som Helhed kan det siges om Overlæge O. Helms Fuglebøger, at Fuglebeskrivelserne er ideelle: man faar klar og fyldig Besked om Fuglens Ydre (ogsaa ved Hjælp af de udmærkede Farvetavler), Yngleforhold, Sang, Træk, Udbredelse og om dens Navn, at der gaar en Understrøm af stor Kærlighed til Fuglene gennem den, en Kærlighed, der virker smittende — ogsaa ved Forfatterens ypperlige Fremstillings-evne — og at de i høj Grad medvirker til Læserens Forstaaelse af, at det Arbejde, der gøres for at bevare vore Fugle, er absolut nødvendigt, og at der maa gøres meget mere endnu, om det skal lykkes.

For den, der ønsker et Hjælpe middel til paa en let Maade at lære vore almindelige Fuglearter at kende, er Overlæge Helm's Fuglebøger fortræffelige; de burde blive Folkebøger i dette Ords bedste Betydning, og de bør findes i alle Landets Lærer- og Skolebiblioteker.

Sigfred Knudsen.

F. M. Knuth-Knuthenborg: Den nye Kaktusbog (Gyldendal).

Den bekendte Kaktusekspert, Lensgreve Knuth, udgav i 1928 „Kaktusbogen“, der modtoges med stor Glæde af vore mange Kaktuselskere og hurtigt blev udsolgt. Den foreligger nu i en ny og meget forøget Udgave, saa det er med fuld Ret, at Forfatteren ogsaa har forandret dens Navn. „Den nye Kaktusbog“ vil blive modtaget med endnu større Begejstring end den „gamle“. Den giver alle de Oplysninger man kan ønske sig, om Kaktusdyrkning, beskriver kyndigt en Mængde Arter, fortæller fornøjeligt om en Kaktusekspedition, Lensgreven har foretaget i Kaktuslandet Mexico, og er pragtfuldt udstyret med en Mængde aldeles henrivende Billeder, der dels er hentede fra Forfatterens Rejser og dels fra den store Kaktussamling paa Knuthenborg.

Det er overflødigt at anbefale en saadan Bog.

Albert Jensen.

Jens K. Jørgensen og Knud Hee Andersen: Blomster ved Alfarvej. De unges Forlag, Aarhus. 200 Sider. Med 17 Hilsidestegninger og mange Blomstervignetter af Aage Jørgensen. Pris 10 Kr.

„Blomsterne gror frem af Jorden og lever deres korte, skønhedsfyldte Liv efter Naturens uskrevne Love. Men de vokser ogsaa ind i Menneskelivet, slynger sig sammen med vore reneste Minder og vore fagreste Drømme. De møder os paa Livets Alfarvej, i Haverne som i den fri Natur, og bliver en Del af os selv.“

Disse Forfatterens Indledningsord giver som i en Nødde skal den yndefulde Bogs hele Stemning. Den er Blomsterelskerens Hyldest til Floras dejlige Børn, Digterens poetiske Syn paa de forskellige Plantearters særlige Ejendommeligheder. Kærligheden til den danske Natur lyser ud fra alle Bogens Blade.

Det er ikke let i en kort Anmeldelse at give en nogenlunde udtømmende Fremstilling af Indholdet. Det er hverken Systematik eller Floristik; der er ingen Støvdragertælling, Bestemmelsestabeller eller botanisk Terminologi, ingen lange

Plantelister over Egenes eller Lokaliteters Flora. Det er heller ikke Biologi i dette Ords almindelige Betydning, selv om der er mange biologiske Smaatræk indflettede hist og her. — Hvad er det da? En Række poesi- og fantasifulde Enkelt-skildringer (ialt 200) af Skovens, Markens, Engens og Havens Planter, dyrkede og vildtvoksende i Flæng. Snart er det Plantens Historie, de Sagn, som knytter sig til den eller dens Navn i Folkemunde, snart Voksested, Blomstringstid eller en biologisk Særegenhed, som danner Udgangspunkt for disse smaa, veltrufne Monografier, der atter er samlede i større Grupper, hver med en orienterende Indledning. Noget ensartet Princip er ikke lagt til Grund for Gruppedelingen, idet nogle Grupper er ordnede efter Aarstid eller Plantesamlag („Foraar i Skoven“, „Sommer i Mosen“, „Kæmpehøjen og Overdrevet“), andre efter Slægtskabsforhold („Løgvækster“, „Roser“), atter andre efter deres Forhold til Menneskekulturen („Ukrudt“, „Markens Grøde“) eller efter ganske særlige Samlingsmærker („Duftende Planter“, „Jomfru Marias Blomster“), foruden de Afdelinger, som omfatter Havens Blomster til forskellige Tider i Aarets Løb.

Det hele er præget af et friskt og fornøjeligt Syn paa Natur- og Menneskeliv (af og til krydret med pudsig Cita-ter fra gamle Simon Paullis Urte- og Lægebog) og oplivet ved de mange fine Billeder, der slutter sig nøje til Teksten, saa at f. Eks. Helsidesbilledernes Underskrifter samtidig er Plantegruppernes Overskrifter.

Læs f. Eks. Kapitlet „Ukrudt“, der med sin kvikke og rammende Karakteristik af „nyttigt“ og „skadeligt“ maaske kan faa en og anden til at se paa Ukrudtet med andre Øjne end hidtil. Eller se paa Tegningen „Sommer i Mosen“ med de prægtige Iris, Dunhammer og Brudelys og den muntre lille Rørsanger til at sætte Liv i Billedet. Blandt Beskrivelserne af de enkelte Mosevækster kan blandt andet fremhæves de tre Insektædere (Vibefedt, Blærerod og Soldug), som forekommer mig at være ganske fortrinligt skildrede. Dette er kun enkelte Træk grebet ud af den rige Samling.

Det vilde være i høj Grad ønskeligt, om denne fine og gode Bog kunde finde Vej til Hjemmene og blive læst af Ungdommen. Den kunde maaske vække Lysten til selv at opleve noget af det, som den giver Udtryk for, og bidrage til at fremelske den rene og rolige Naturlglæde, som er en af dette Livs bedste og ædleste Værdier. Den egner sig ypperligt som Gavebog og kan med Fornøjelse og Udbytte læses af alle, med eller uden særlige botaniske Forkundskaber.

L. P. Jensen.

Kultur og Videnskab. Udviklingslæren. Nedstamningsteoriens nuværende Stilling. Af Ad. S. Jensen, C. M. Steenberg, Magnus Degerbøl, R. Spärck og Math. Thomsen. Udgivet af Studenterforeningens Oplysningsforening. Jespersen og Pios Forlag, Kbhvn. 206 S. Pris Kr. 3,25.

I Forordet meddeles, at Bogen, der indeholder 5 Foredrag, afholdt i Dansk Naturhistorisk Forening, er udsendt dels for at raade Bod paa Desorientering angaaende Nedstamningsteoriens Stilling og dels for at give den interesserede Læser Kendskab til Udviklingslæren i det hele taget.

Første Afsnit, der handler om Forsteningsfundenes Betydning for Nedstamningslæren, er skrevet af Professor Ad. S. Jensen, som klart og interessant beretter om Jordens Alder og om de levende Væseners Historie gennem de forskellige Jordperioder, fra Livets Begyndelse — i den eozoiske Tid — til Nutiden, og hvorledes vor Viden om disse Ting væsentligst og især for de ældste Tiders Vedkommende er baseret paa Forsteningsfund. De forskellige Jordperioders Dyr- og Planteverden er ikke opstaaet uafhængigt af hinanden, men har udviklet sig jævnt fra de foregaaende, nedstammer fra de foregaaende. Som Eksempel er bl. a. nærmere behandlet Hestens gradvise Udvikling fra de smaa — kun kattestore — Arter af Slægten *Eochippus*, der havde 4 fuldstændige Tæer og smaa, simpeltformede Tænder, til Nutidens store, eentaede Hest med dens veludviklede Tænder. Forsteningsfundene har lukket en Del af de Huller, der fremkommer, naar de nulevende Dyr ordnes efter et naturligt System, saaledes som Fundet af Øglefuglen delvis lukkede Kløften mellem Krybdyr og Fugle. Mange og store Huller er dog tilbage, men da kun en uhyre ringe Del af Jorden endnu er undersøgt for Fossilier, er der Haab om, at det i Fremtiden vil lykkes at faa Rækkerne mere udjævne. Fund af Forsteninger, som vilde betegne et Brud paa Organismernes trinvis Rækkefølge fra lavere til højere Udvikling, er ikke gjort.

Andet Afsnit af Bogen handler om Anatomiens, Fosterudviklingens og Systematikens Betydning for Nedstamningslæren og er skrevet af Professor C. M. Steenberg, der efter en lærerig Gennemgang af disse Videnskabsgrene, som sammen med Forsteningslæren danner de Grundpiller, hvorpaa Nedstamningsteorien hviler, slutter med: Nedstamningslæren, der er opstaaet som en Hypothese, har ved alle videnskabelige Prøver, baade med Hensyn til Materiale og Metode vist sig at holde Stik og er derfor at betragte som en velbegrundet Teori.

Det saare omstridte Spørgsmaal: „Om Menneskets Afstamning“ er behandlet indgaaende og interessant af cand. mag. Magnus Degerbøl, der efter at have berettet om de ældste jordfundne Menneskerester, og draget Sammenligninger mellem disse Fortidsmennesker og Nutidsmennesker paa den ene og Menneskeaberne paa den anden Side gør Rede for, hvorledes Menneskets Afstamning kan forklares.

4. Afsnit er skrevet af Dr. phil. R. Spärck og handler om Lamarckismen, Darwinismen og andre specielle Nedstammingshypoteser og den Rolle de til forskellige Tider har spillet inden for Biologien. Herunder faar Forfatteren Lejlighed til nu og da at udtale sig om forskelligt; jeg skal blot nævne en kort, men god og nøgtern Omtale af Mimikry.

Bogens sidste Afsnit handler om Nedstammingslæren og den eksperimentelle Biologi og er skrevet af Professor Mathias Thomsen. Her refereres og betragtes de fire Hypoteser, som i Nutidens Diskussion spiller den største Rolle: Ny Lamarckismen, Selektionslæren, Mutationshypotesen og Bastarderingshypotesen, og deres Holdbarhed bliver paa en klar og fængslende Maade belyst og prøvet ved Hjælp af den moderne Arvelighedslæres Principper.

Sigfred Knudsen.

Den danske Strand. Naturforhold, Dyr- og Planteliv ved vore Kyster. Af Magister M. A. Riis. 140 S. st. Okt. Med 222 Billeder. C. A. Reitzels Forlag, København 1930.

Denne smukt udstyrede og interessante Bog er skrevet for at tilfredsstille de mange Mennesker, der tilbringer Sommeren eller en Del deraf ved Hav og Strand og som faar Interesse for den Natur, de færdes i, og gerne vil vide lidt om de Dyr og Planter, de finder paa Stranden.

Man faar klar og god Besked om de forskellige Kystformer og deres Plantevækst, om Strandbredden, Vader, Marsk, om Havets Dyr og Planter og om Fugle, Insekter og de mange andre Dyr paa Stranden. De talrige og gode Illustrationer — de fleste er tegnet af Overbibliotekar Svend Dahl — forøger i høj Grad Bogens Værdi og gør den lettere anvendelig. Bogens Omslag er prydet med en nydelig Genivelse af et Maleri af Johannes Larsen; det fremstiller paa en smuk og frisk Maade den danske Strand.

Sigfred Knudsen.

Udkomne Hæfter:

Naturens Verden: 1930. Januarhæftet: Otto L. Mohr: Dødbringende arvefaktorer hos husdyr og mennesker, Eline Begtrup: Refleksliv og Instinktliv.

Februarhæftet: A. Vedel Taaning: Sortfugle og fisk ved Island, Hj. Tallqvist: Koskmisk- eller højdråling, August Krogh: Pavlov's Undersøgelser over Storhjernens Fysiologi.

Martshæftet: V. Nordmann: Krakatau, Therkel Mathiassen: Fundene fra Inugsuk, Axel V. Nielsen: Den enkelte Stjerne og Novafænomenet.

Aprilhæftet: Hj. Tallqvist: Huigens 300-årsminne, Andreas Kornerup: Farveblandingsteorier, B. Trumphy: Litt om fysikkens teorier.

Majhæftet: C. J. C. Lauritzen: Om Fuglesangens Oprindelse og Udvikling, O. Helms: Dronten og dens Historie, Oluf Thomsen: Nyere Problemer inden for Immunitetsforskningen.

Juni-Julihæftet: J. Clausen: Fremkaldelse af Mutationer ved Røntgen- og Radiumbestraaling I, Jens P. Møller: En ny periodisk Komet, Julie M. Vinter Hansen: En transneptunsk Planet:

August-Septemberhæftet: J. Clausen: Fremkaldelse af Mutationer ved Røntgen- og Radiumbestraaling, J. Mathias Møller: Forbrydelse som Skæbne, J. P. Andersen: Kornarealet i Danmark 1907—1927.

Oktoberhæftet: Gudmund Hatt: Spor af Oldtidens Agerbrug i jyske Heder, S. L. Tuxen: Nyere Undersøgelser over Mimicry.

Novemberhæftet: Magnus Degerbøl: Om Pattedyr-Faunaen inden for Københavns Bygrænse: Helge Petersen: Om nyere Undersøgelser af vor Atmosfæres Sammensætning.

Decemberhæftet: Kaj Birket-Schmidt: Chipewyan-Indianerne: Geograf. tilpasning og kulturel stilling, H. Stephensen: Et Par østasiatiske Krabber, O. Hagerup: Sortspætten som Myresluger, Hj. Tallqvist: James Clerk Maxwells 50 årsminne.

I samtlige Hæfter: Fra Institutioner og Foreninger, Anmeldelser, Mindre Meddelelser, Møder og Ekskursioner, Udkomne Hæfter og Bøger, Stjernehimlen (i paagældende Maaned).

FLORA OG FAUNA

UDGIVET AF
NATURHISTORISK FORENING
FOR JYLLAND
MED STØTTE AF UNDERVISNINGSMINISTERIET

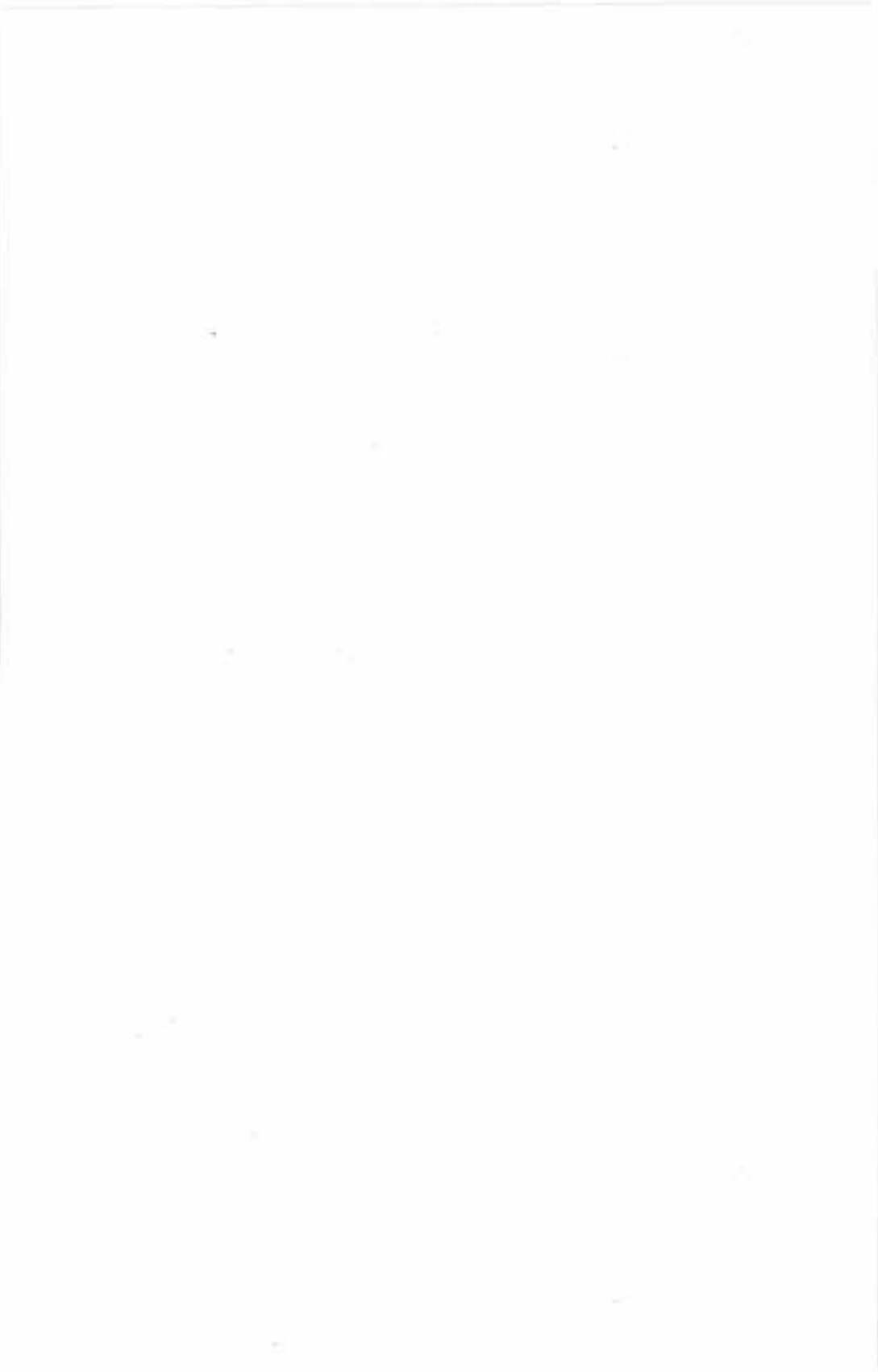
REDAKTION:
SIGFRED KNUDSEN, ALBERT JENSEN

1930

I KOMMISSION HOS P. HAASE & SØN, KØBENHAVN
CLEMENSTRYKKERIET (C. REIMANN)
AARHUS 1930

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
De danske <i>Oporinia</i> -arter. Med 1 Tavle og 5 Fig. i Teksten.	
Af Niels L. Wolff.	1
Nogle biologiske lagttagelser vedrørende Smaasommerfugle samt nogle praktiske Vink med Hensyn til Klækningen af disse. Af Fr. Gudmann.	8
Ny dansk Sommerfugl (<i>Toxocampa viciae</i>) Hb. (1 Ill.).	
Af Sigfred Knudsen.	24
Botaniske Kauserier XVII (4 Ill.)	Af L. P. Lauritsen. 25
Nye Bidrag til Bornholms Fiskefauna	Af C. V. Otterstrøm. 41
Kortlægning af Ramsløg og Anemoner i Riis Skov ved Aarhus i Foråret 1929 (m. 2 Kort)	A. E. Skjøl-Pedersen. 47
Massevandring af Edderkopper	Af E. Nielsen. 51
Nogle lagttagelser om vore Husmyg	Af J. P. Kryger. 53
„Det kgl. danske Vidensk. Selskab“s Prisopgave for 1930.	
Af C. Wesenberg-Lund og C. Raunkjær.	57
Draved Skov og Kongsmose (4 Ill.). Af J. Kr. Findal, Sigfred Knudsen, Skat Hoffmeyer og Niels Høeg.	65
Om <i>Deinopsis erosa</i> Stph. (2 Fig. i Teksten)	Af Niels Høeg. 80
Om Vaarfluen <i>Molanna palpata</i> Mac Lachl (1 Ill.)	Af Hj. Ussing. 82
En lille botan. Udflugt langs Limfjordsstranden ved Gedsted.	
Af Chr. Christiansen.	85
Sortvinget Braksvale og Steppevibe fra Danmark (2 Ill.).	
Af V. Sigfred Knudsen.	101
Draved Skov og Kongsmose. Om sommerfuglene og særlig om en enkelt art (3 Ill.) Af Skat Hoffmeyer.	105
<i>Aporophyla nigra</i> Hw. og <i>Cidaria ruberata</i> fra Danmark (2 Ill.).	
Af Skat Hoffmeyer.	114
<i>Bdellocephala punctata</i> Pallas (3 Fig. i Teksten)	Af Hj. Ussing. 117
Sønderjyllands Naturforhold og Fugleliv	Af Leo Moesgaard. 129
Raabjerg Mile	Af K. Wiinstedt. 142
 <i>Mindre Meddelelser:</i>	
<i>Anailis plagiata</i> L. fra Bornholm	Niels L. Wolff. 31
Sejglivet Træbuk	J. P. Kryger. 31
Flagermus paa Jagt om Dagen	J. P. Kryger. 31
Høg og Hejre	P. Esben-Petersen. 32
Kastaniebrun Kløver	Sigfred Knudsen. 33
Hasselmusen	C. Viskum-Pedersen. 33
Sjældne Sommerfugle	L. P. Glintholm. 34

	Side
Sommerfugle og Rovfluer	J. C. Jensen. 59
Allens Dværgsultanshøne fanget i Danmark (1 Ill.)	Sigfred Knudsen. 97
Stor Bøg	Læssøe Engberg. 98
<i>Arum maculatum</i>	J. Bruun. 98
Mærkelig Parring	C. S. Larsen. 99
To sorte Sommerfugle (2 Ill.)	Skat Hoffmeyer. 116
Den ægyptiske Vandregræshoppe	P. Esben-Petersen. 147
Stork og Væsel	Søren J. Nielsen. 147
Sommerfugle paa Jordsand	C. S. Larsen. 148

Litteratur-Anmeldelser :

P. Esben-Petersen: Netvinger og Skorpionsfluer...	Hj. Ussing. 35
Victor Hansen: Biller VIII. Vandkalve og Hvirvlere.	J. Kr. Findal. 99
O. Helms: Danske Fugle i Skov, Mark og Mose.	Sigfred Knudsen. 151
F. M. Knuth-Knuthenborg: Den ny Kaktusbog ..	Albert Jensen. 152
Jens K. Jørgensen og Knud Hee Andersen: Blomster ved Alfarvej	L. P. Jensen. 152
Ad. S. Jensen, C. M. Steenberg, Magnus Degerbøl, R. Spärck og Math. Thomsen: Udviklingslæren (Kultur og Videnskab) Sigfred Knudsen.	154
M. A. Riis: Den danske Strand.....	Sigfred Knudsen. 155

Foreningsmeddelelser :

Naturhistorisk Forening for Sjælland.....	35, 86, 122
Ekskursion til Suserup Skov.....	P. K. Nielsen. 37
„ - Jægerspris Nordskov (m. Bill.)	L. P. Jensen og Læssøe-Engberg .....
„ - Thureby og Holmegaards Mose.....	E. B. Hoff- meyer, P. K. Nielsen, Jens Brændegaard, Knud Wiinstedt .....
Medlemsliste 1930.....	122
	89

Naturhistorisk Forening for Lolland-Falster:

Ekskursioner til Hydeskov, Nordvest-Falster, Haarbølle-Fane- fjord Skov, Jungshoved-Halvøen og Hardenberg ...	L. Kring. 94
--	--------------

Naturhistorisk Forening for Fyn:

Medlemsliste 1930	63
Ekskursionsberetninger 1930.....	148

Naturhistorisk Forening for Jylland.....

Plantenotiser fra Eksk. til Sandfeldberg og Lindeballe P. M. Pedersen	39
Ekskursionen til Salten Langsø og Klostermølle ved Mossø. Sigfred Knudsen, P. M. Pedersen, H. L. Andersen og P. Esben-Pedersen	90
Medlemsliste 1930.....	60

Guldsmede, Døgnfluer, Slørvinger. Af *Esben-Petersen*. Med 133 Afbildninger. 2 Kr. 60 Øre.

Netvinger og Skorpionfluer. Af *Esben-Petersen*. Med 90 Afbildn. 3 Kr. 50 Øre.

Ørentviste, Kakerlaker, Græshopper. Af *Esben-Petersen*. Med 40 Afbildninger. 75 Øre.

Storkrebs. I. Skjoldkrebs. Af *K. Stephensen*. Med 108 Afbildninger. 2 Kr. 75 Øre. — II. Ringkrebs. 1. Tanglopper. (Amfipoder). Af *K. Stephensen*. Med 93 Afbildninger. 7 Kr. 50 Øre.

Cikader. Af *A. C. Jensen-Haarup*. Med 79 Afbildninger. 5 Kr.

Pighude. (Echinodermer). Af *Th. Mortensen*. Med 129 Afbildninger. 7 Kr. 50 Øre.

Indb. Ekspl. af hver Bog 1 Kr. 50 Øre mere.

Samlet Pris (126 Kr. 60 Øre.) 100 Kr., indb. (176 Kr.) 140 Kr.

Leveres gennem de fleste Boglader eller af undertegnede Forlag, om ønskes mod Betaling i maanedlige Rater à 5 Kr. efter nærmere Aftale.

Under Forberedelse er bl. a.:

Saltvandsmuslinger, af *Ad. S. Jensen* og *R. Spärck*. — Fugle III af *R. Hørring*. — Børsteorme, af *Hj. Ditlevsen*. — Biller VIII. Vandkalve m. m., af *Victor Hansen*.

G. E. C. GADS FORLAG

Af de ovenfor bebudede Bøger er nu udkommet:

Bill. VIII. Vandkalve og Hvirvlere. Af *Victor Hansen*. Med 49 Afbildninger. 5 Kr. 50 Øre.

Danmarks Fauna, et Standardværk, skrevet af vore ypperste Specialister paa de forskellige Omraader. — Store selvstændige Afsnit af Dyreriget er allerede færdigbehandlede — hvert enkelt Bind kan købes for sig og indledes med en Orientering, der gør det muligt ogsaa for den mindre kyndige at blive fortrolig med de anvendte fagtekniske Udtryk. Tilsammen vil hele Rækken af smaa Bind udgøre den mest fuldkomne Haandbog over noget Lands Dyreverden, der endnu har set Dagens Lys. — Frankrig har efter Verdenskrigen paabegyndt en *Fauna de France*, netop med „Danmarks Fauna“ som Mønster, thi overalt i Udlandet nyder dette Værk Anseelse som et hidtil uopnaaet Forbillede, et Unikum.

(*J. O. Bøving-Petersen.*)

**Udstopning af
Fugle og Pattedyr
bedst og billigst.**

Stort Lager af zoologiske Præparater
til Dekoration og Undervisningsbrug.

— Forlang Tilbud. —

Insektnaale, sorte og hvide.
Etiketnaale ø Spændenaale.
Spændetræ ø Tørveplader.
Ketscherringe ø Pincetter.
Samleglas ø Præparatglas.

Præparerede Insekter.

Konservator Johs. Larsen

St. Torv 10²

AARHUS

Telf. 5944

En sjælden Fugl

faar De udstoppet smukkest og bedst i Skandinaviens største Præparationsforretning. Stort og fint Lager af saavel skindlagte som udstopede Pattedyr og Fugle til videnskabelig Brug. — Leverandør til Skoler og Museer i Ind- og Udlandet. — Ill. Prisliste gratis.
Konservator Hansen, Herning. Telf. 335.

Specialforretning:

Udstopning og Salg af alle Arter Fugle og mindre Pattedyr.

Til Undervisning anbefales mine **Smaafugle**
og **Mus i Glaskasser** — meget praktiske.

Altid meget stort Lager! Bedste Arbejde! Hurtigste Levering!
Eftersyn og Reparation af zoologiske Samlinger udføres.

☞ *Forlang illustreret Katalog og Tilbud, naar De skal købe.*

Konservator Chr. Aaboe Sørensen,

Telefon Nr. 297.

Silkeborg.

Vestergade 117.

.....
Alle tidligere Aargange af „Flora og Fauna“
kan faas v. Henv. til Lærer Sigfred Knudsen, Villa „Fyen“,
Aarhus.

Prisen for de forsk. Aargange ligger mellem 1,50 Kr. og 10,00 Kr.
Enkelte Hæfter 75 Øre.
.....